

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่ หลักการ กระบวนการ และปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วม ของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี และเพื่อทดลองใช้และประเมินผลการใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี

วิธีดำเนินการวิจัย เป็นการใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา ดำเนินการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 เป็นขั้นการศึกษาบริบทพื้นที่ หลักการ กระบวนการ ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งการศึกษาเชิงลึกด้วยการเลือกต้นแบบปฏิบัติการที่ดี ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในประเทศไทยที่เป็นที่ยอมรับกันมา ยาวนาน โดยเลือกชุมชนของลุ่มน้ำท่าจีนอันประกอบด้วยชุมชนของจังหวัดสุพรรณบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร ซึ่งชุมชนเหล่านี้ประสบปัญหามลพิษทางน้ำเป็นระยะเวลายาวนาน ทำให้ต้องหัน มาสร้างการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำท่าจีนระหว่าง ผู้เกี่ยวข้องในหลายภาคส่วนทั้งในระดับชุมชนเอง กับระดับชาติและนานาชาติ กระบวนการศึกษา ข้อมูลทำการศึกษาระดับพื้นที่ หลักการ กระบวนการ ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วยการสัมภาษณ์ในเชิงลึก การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการอภิปราย กลุ่มผ่านผู้นำชุมชนทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ขั้นตอนที่ 2 เป็นการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วม ของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ จากการนำข้อมูลพื้นฐานในขั้นตอนที่ 1 มา พิจารณา ความสอดคล้องกับสภาพของพื้นที่ที่จะนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้ คือ ชุมชนเมือง อุทัยธานีที่อยู่แถบ ลุ่มน้ำสะแกกรัง ในทุกแง่มุม โดยศึกษาบริบทพื้นที่ สภาพแวดล้อมและ เทคโนโลยีของทรัพยากรธรรมชาติ สังคม การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรม ประเพณี แนวทางในการดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน บทบาทของผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชน องค์การในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการธรรมชาติและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมา

วิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบกับชุมชนทำจีนเพื่อนำสู่แนวทางสร้างกระบวนการที่เหมาะสมกับบริบทของสระแกว้ง จากนั้นจึงนำสู่การร่างโครงสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสระแกว้ง จังหวัดอุทัยธานี ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาด้วยการพิจารณาความเหมาะสม ความชัดเจน ความครอบคลุม ความเป็นประโยชน์/การนำไปใช้ โดยนักวิชาการด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วมและผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ จำนวน 5 คน แล้วนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้กับชุมชนลุ่มน้ำสระแกว้งที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนจากชุมชนต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อศึกษาพัฒนาการของพฤติกรรมและความตระหนักในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการทดลองใช้และประเมินผลการใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วยการทดลองใช้ และประเมินผลการใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ตัวแทนจากชุมชนต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำที่อาศัยอยู่ลุ่มน้ำสระแกว้งในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี นำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้และศึกษาผลจากพัฒนาการของพฤติกรรมและความตระหนัก ในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ทำการประเมินความเหมาะสมและความคุ้มค่าของรูปแบบที่พัฒนาขึ้นและหาแนวทางในการสร้างความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ การเก็บข้อมูลใช้การสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการรวมอภิปรายกลุ่ม สรุปผลการวิจัย ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาริบทพื้นที่ หลักการ กระบวนการ และปัจจัย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำทำจีน

จากการศึกษาริบทพื้นที่ หลักการ กระบวนการ และปัจจัย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำทำจีน โดยการสัมภาษณ์ตัวแทนองค์กรทั้งของรัฐ และเอกชน ผู้นำชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในแต่ละแห่ง และประชาชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียในลุ่มแม่น้ำทำจีน จากชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำทำจีน 3 จังหวัด ได้แก่ สุพรรณบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร พบว่า

1.1 หลักการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ พบว่า ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดหลักการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม

เป็นเจ้าของในการบริหาร และสร้างกระบวนการเรียนรู้ ให้เกิดขึ้นกับคนทุกวัยด้วยความสมัครใจ และเสียสละเพื่อส่วนรวม

1.2 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ พบว่า การบริหารจัดการน้ำมีชุมชนเป็นแกนหลักมุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับการรวมตัวของประชาชนจนเกิด กลุ่มชมรมเรารักทำน้ำขึ้น เพื่อเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ เช่น การสร้างความตระหนัก การทำงานร่วมกันทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชน ชุมชนร่วมเฝ้าระวังคุณภาพน้ำ จุดต่างๆ ที่ชมรมร่วมกันกำหนด เสริมสร้างการเรียนรู้โดยเฉพาะการเรียนรู้ระดับองค์กร และการวางบทบาทของกลุ่มแกนหลัก มีการพาผู้นำชุมชนไปดูต้นน้ำ จัดเวทีเรียนรู้โดยเข้าไปตามโรงเรียน หาดแนวร่วมของชมรม ทั้งบ้าน วัด และโรงเรียน

1.3 รูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำ ทำจีน พบว่า มีการสร้างความตระหนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำ การจัดทำพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อการพัฒนา การรณรงค์พัฒนาชุมชนร่วมกัน การร่วมกันติดตามคุณภาพน้ำ การสร้างจิตสำนึกแก่เยาวชน และการสร้างความร่วมมือร่วมกันของทุกภาคส่วน

1.4 ปัจจัยที่สำคัญของความสำเร็จเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการลุ่มน้ำทำจีน พบว่า คนที่เข้ามารวมกลุ่มต้องมาด้วยใจ มีเวลาและเสียสละ และมีผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัดมาลงนามร่วมแก้ปัญหา น้ำ มีการรวมกลุ่มเป็นชมรม มีการทำงานร่วมกันหลากหลายกลุ่มคน ประชาชนมีส่วนร่วมในการการเฝ้าระวังและติดตามตรวจสอบคุณภาพ จัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกให้กับนักเรียน การมีผู้นำที่เข้มแข็ง เสียสละ และมีความมุ่งมั่นในการดำเนินงานโดยไม่ต้องการ สิ่งตอบแทน ใช้หลักการบริการชุมชน มีเครือข่ายสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชน มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างคนรุ่นใหม่ มีการผลักดันให้เป็นนโยบายสาธารณะว่าด้วยการจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมและจัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกให้กับนักเรียน

2. ผลการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ:
กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี

การยกย่องรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ:
กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี มีกระบวนการดังนี้

2.1 ศึกษาบริบทของชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำสะแกกรัง พบว่า สภาพปัญหาของลุ่มน้ำสะแกกรังมีขยะมูลฝอย มีผักตบชวาลอยอยู่ใน แม่น้ำ มีมูลสัตว์เลี้ยงและสารพิษจาก ไร่ นา ไหลลงสู่แม่น้ำ ทำให้เกิดผลเสียต่อน้ำและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน และผลจากการประชุมกลุ่ม และ

สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้าน ชาวบ้าน จำนวน 24 คนจาก 3 ชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองอุทัยธานี พบว่า

2.1.1 ชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรังมีจุดแข็ง (Strengths) ที่จะช่วยในการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ คือ สภาพแวดล้อมมีธรรมชาติที่สวยงาม มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แม่น้ำสะแกกรังเหมาะแก่การทำอาชีพเสริม เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ มีความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งในภาครัฐและเอกชน ชุมชนมีความเข้มแข็งบริหารงานในรูปคณะกรรมการ ชุมชน มีผู้นำ ที่เข้มแข็ง มีคณะกรรมการชุมชนและชาวบ้านมีความพร้อมและเปิดรับการพัฒนา ชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้า ประชาชนมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย จังหวัดมีแผนปฏิบัติการเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำสะแกกรัง มีการจัดตั้งองค์การภาคประชาชน สนับสนุนการแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำ

2.1.2 ชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรังมีจุดอ่อน (Weaknesses) คือ น้ำในแม่น้ำสะแกกรังในฤดูแล้ง มีน้อย สภาพเป็นน้ำนิ่ง ไม่ไหลเวียน ประชาชนยังไม่มีความตระหนักในปัญหาแม่น้ำสะแกกรัง ประชาชนมีการรวมกลุ่มกันไม่ค่อยได้ ขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนทราบ ขาดการบูรณาการด้านการท่องเที่ยวระหว่างหน่วยงานต่างๆ ขาดการส่งเสริมการเรียนรู้ อย่างเป็นกระบวนการ ภาคประชาสังคมและชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการลุ่มน้ำ ไม่ต่อเนื่อง

2.1.3 ชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรังมีโอกาส (Opportunities) ที่เป็นปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยให้การทำงานของชุมชนบรรลุวัตถุประสงค์ คือ มีหน่วยงานของรัฐที่สามารถเข้ามาสนับสนุน ได้แก่ เทศบาล องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เป็นต้น การกระจายอำนาจการบริหารจัดการจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐบาล มีนโยบายส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และสนับสนุนงบประมาณ ชุมชนมีความร่วมมือ มีการจัดกิจกรรม

2.1.4 ชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรังมีอุปสรรค (Threats) ที่ขัดขวางการทำงานของชุมชนคือประชาชนยังขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการลุ่มน้ำสะแกกรัง ไม่ได้อยู่ในลำดับความสำคัญของการพัฒนาจังหวัดในแผนการพัฒนาจังหวัด ประชาชน ยังขาดความสนใจและขาดความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ งบประมาณในการพัฒนามีค่อนข้างจำกัด สภาพของเมืองอุทัยธานีมักประสบอุทกภัย เป็นบริเวณกว้าง

2.2 ศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ กลุ่มน้ำ สะแกกรัง พบว่า

2.2.1 หลักการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ชุมชนไม่ได้มีการกำหนด หลักการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และไม่มีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น กับคนในชุมชน

2.2.2 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ พบว่า มีหน่วยงานราชการเป็นองค์กรรับผิดชอบหลักในระดับภูมิภาค โดยมีหน้าที่ในการสนับสนุนงานทางวิชาการ การพัฒนา และขยายเครือข่าย รวมทั้งประสานความร่วมมือและดำเนินกิจกรรมต่างๆ กระบวนการภาคประชาชนยังไม่ปรากฏชัดเจนว่า มีการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแล กลุ่มน้ำ สะแกกรัง

2.2.3 รูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า มีการรวมกลุ่มสมาชิกคลองสวย น้ำใสเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันในการพิทักษ์รักษาแม่น้ำสะแกกรังของตนให้อยู่ในสภาพที่ดี แต่รูปแบบ การรวมกลุ่มของชุมชนไม่ได้มีการรวมกันกลุ่มกันตามความสมัครใจ เป็นการนำพา กิจกรรม โดยส่วนราชการ ไม่มีภาคเอกชนเข้าร่วม

2.2.4 ปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอันนำไปสู่ความสำเร็จ พบว่า การกำหนด เป้าหมายและนโยบายมาจากส่วนกลาง ไม่ได้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนเท่าใดนัก จึงทำให้เกิดผลต่อการดำเนินกิจกรรมได้ไม่ต่อเนื่องและยั่งยืน ไม่ได้ใช้ภาคเครือข่ายในการพัฒนา ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นบ้าน วัดและโรงเรียน

2.3 ร่างรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำสะแกกรัง โดยนำผลการศึกษาบริบทของพื้นที่เป้าหมายในการนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้และการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ พบว่า การวิเคราะห์บริบทพื้นที่ชุมชนกลุ่มน้ำ สะแกกรัง และการวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการ โดยใช้ชุมชนเป็นฐานที่เน้นการให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในการคิด ตัดสินใจและลงมือปฏิบัติ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ สร้างความรอบรู้ในตัวบุคคล พัฒนาจิตสำนึก ร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ เรียนรู้ด้วยการทำงานเป็นทีมและคิดอย่างเป็นระบบ ทำให้ได้รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มน้ำสะแกกรังที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งมีหลักการที่เน้นการพัฒนา บุคลากรหลักของชุมชนให้มีความรู้ ตระหนักในปัญหาและมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และพัฒนา ร่วมกัน มีกระบวนการดำเนินงาน 5 ขั้นตอน คือ 1) การร่วมระดมความคิด 2) การร่วมวางแผน 3)

การร่วมดำเนินงาน 4) การร่วม ติดตามประเมินผล 5) การร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งมีกิจกรรมต่างๆ เป็นกลไกในการเรียนรู้ ได้แก่ การสร้างทีมงานที่เป็นบุคลากรหลักของชุมชน การสร้างความตระหนักให้ชุมชน การให้ความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การปลูกฝังให้นักเรียนมีส่วนร่วม การถ่ายทอดให้ผู้ปกครองและชุมชนและการสนับสนุน จากองค์กร/หน่วยงาน จากการดำเนินงานดังกล่าว ส่งผลให้ชุมชนเกิดความตระหนักในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและมีการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ดำเนินการ ติดตามและประเมินผล สำหรับการสร้างรูปแบบฯ พบว่า

2.3.1 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำสะแกกรัง และได้จัดทำคู่มือการนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้ ประกอบด้วย 8 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่ 1 ร่วมคิดร่วมทำ กิจกรรมที่ 2 นำไปดูของจริง กิจกรรมที่ 3 ไม่ทิ้งกลุ่มเครือข่าย กิจกรรมที่ 4 ขยายความรู้ชุมชน กิจกรรมที่ 5 ทุกคนรักษาสีสิ่งแวดล้อม กิจกรรมที่ 6 พร้อมใจเฝ้าระวัง กิจกรรมที่ 7 สรรค์สร้างเยาวชน และกิจกรรมที่ 8 ชวนคนสนับสนุน

2.3.2 ผลการประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เป็นการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาด้วยการพิจารณาความเหมาะสม ความชัดเจน ความครอบคลุม ความเป็นประโยชน์/การนำไปใช้ โดยนักวิชาการด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วมและผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ จำนวน 5 คน พบว่า

1) ด้านความเหมาะสม ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า หลักการและวัตถุประสงค์ กระบวนการ กระบวนการนำไปสู่การปฏิบัติ กลไกการเรียนรู้และผลลัพธ์ของการใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดทุกประเด็น

2) ด้านความชัดเจน ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า หลักการและวัตถุประสงค์ และผลลัพธ์ของการใช้รูปแบบมีความชัดเจนในระดับมาก สำหรับกระบวนการ กระบวนการนำไปสู่การปฏิบัติ และกลไกการเรียนรู้ มีความชัดเจนในระดับมากที่สุด

3) ด้านความครอบคลุม ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า หลักการและวัตถุประสงค์ และกระบวนการนำไปสู่การปฏิบัติมีความครอบคลุมในระดับมาก สำหรับกระบวนการ กลไกการเรียนรู้ และผลลัพธ์ของการใช้รูปแบบมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด

4) ด้านประโยชน์/การนำไปใช้ ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า หลักการและวัตถุประสงค์ กระบวนการ กระบวนการนำไปสู่การปฏิบัติ กลไกการเรียนรู้ ผลลัพธ์ของการใช้รูปแบบ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดทุกประเด็น

2.3.3 ผลการประเมินคู่มือการนำรูปแบบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี ตามความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า

1) ด้านความเหมาะสม ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า หลักการและเหตุผล กลุ่มเป้าหมายในการนำรูปแบบฯ และคู่มือไปใช้ และแนวทางการนำคู่มือ การดำเนินการมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด สำหรับวัตถุประสงค์ หลักการนำรูปแบบฯ ไปใช้ และแนวการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสมในระดับมาก

2) ด้านความชัดเจน ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า หลักการและเหตุผล กลุ่มเป้าหมายในการนำรูปแบบฯ และคู่มือไปใช้ และแนวทางการนำคู่มือการดำเนินการมีความชัดเจนในระดับมากที่สุด สำหรับวัตถุประสงค์ หลักการนำรูปแบบฯ ไปใช้ และแนวการจัดกิจกรรมมีความชัดเจนในระดับมาก

3) ด้านความครอบคลุม ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า หลักการและเหตุผล แนวทางการนำคู่มือการดำเนินการ และแนวการจัดกิจกรรมมีความครอบคลุมในระดับมากที่สุด สำหรับวัตถุประสงค์ หลักการนำรูปแบบฯ ไปใช้ กลุ่มเป้าหมายในการนำรูปแบบฯ และคู่มือไปใช้มีความครอบคลุมในระดับมาก

4) ด้านประโยชน์/การนำไปใช้ ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า หลักการและเหตุผล กลุ่มเป้าหมายในการนำรูปแบบฯ และคู่มือไปใช้ แนวทางการนำคู่มือการดำเนินการ และแนวการจัดกิจกรรมมีประโยชน์/การนำไปใช้ในระดับมากที่สุด สำหรับวัตถุประสงค์ และหลักการนำรูปแบบฯ ไปใช้มีประโยชน์/การนำไปใช้ในระดับมาก

5) กิจกรรมที่ดำเนินการ ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า กิจกรรมทั้ง 8 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมร่วมคิดร่วมทำ นำไปดูของจริง ไม่ทิ้งกลุ่มเครือข่าย ขยายความรู้ชุมชน ทุกคนรักสิ่งแวดล้อม พร้อมใจเฝ้าระวัง สร้างสร้างเยาวชน และชวนคนสนับสนุน มีความเหมาะสม ความชัดเจน ความครอบคลุม และมีประโยชน์/การนำไปใช้ในระดับมากที่สุด ทุกประเด็น สำหรับการประเมินผลผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันในระดับมากที่สุดในทุกประเด็น

2.3.4 เมื่อนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้กับชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรังที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนจากชุมชนต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นช่วยพัฒนาให้ชุมชนมีพัฒนาการของพฤติกรรม และความตระหนัก ในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ แต่ก็มีประเด็นการปรับปรุง ให้เกิดการมีส่วนร่วมในทุกคนและทุกฝ่ายอย่างแท้จริง

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี โดยมีวิสัยทัศน์ว่า “น้ำสะแกกรังใสสะอาด ปราศจากมลพิษ พันธมิตรร่วมมือพัฒนา เน้นการพึ่งพา” เป้าหมาย คือ ชุมชนมีส่วนร่วมในการ บริหาร จัดการลุ่มน้ำสะแกกรังให้มีคุณภาพอย่างสมดุลบนพื้นฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน และชุมชน ตระหนักในปัญหาและมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ แล้วนำมากำหนดเป็น 3 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ เสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการน้ำ สร้างคุณภาพให้สิ่งแวดล้อมและ ควบคุมมลพิษ และเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนและสังคม มี 7 กลยุทธ์ ได้แก่ การสร้างความ ตระหนัก ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำ การจัดให้มีพื้นที่แลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อการพัฒนา การรณรงค์พัฒนาชุมชนร่วมกัน การร่วมกันติดตามคุณภาพน้ำ การ สร้างจิตสำนึกแก่เยาวชน และการสร้างความร่วมมือร่วมกันของทุกภาคส่วน มีกิจกรรมดำเนินงาน 8 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมร่วมคิดร่วมทำ นำไปดูของจริง ไม่ทิ้งกลุ่มเครือข่าย ขยายความรู้ชุมชน ทุกคนรักสิ่งแวดล้อม พร้อมใจเฝ้าระวัง สรรค์สร้างเยาวชน และชวนคนสนับสนุน

3. ผลการทดลองใช้และประเมินผลการใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหาร จัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี

3.1 ผลการใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี

3.1.1 พฤติกรรมในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ก่อนและหลังการใช้รูปแบบ พบว่า ก่อนการใช้รูปแบบฯ ชุมชนมีพฤติกรรมในการมีส่วนร่วมใน ระดับปานกลาง ได้แก่ การเข้าร่วมระดมการคิดวิเคราะห์ SWOT ของชุมชน การเล่าประสบการณ์ และการแลกเปลี่ยนรู้กัน การทำกิจกรรมกลุ่ม ปฏิบัติการในการทดลอง และรับผิดชอบต่อส่วนรวม การแสดงความช่วยเหลือสมาชิกภายในกลุ่ม การเข้าประชุมคณะกรรมการกลุ่มเครือข่าย สมาชิก ภายในกลุ่มแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ความรับผิดชอบในการดูแลรักษา น้ำ การมาใช้บริการศูนย์ความรู้ชุมชน การจัดทำ จัดหาและแสดงข้อมูลที่ทันสมัยเป็นประโยชน์ ต่อ

ชุมชน การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร การเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์รักษาสีสิ่งแวดล้อม การอภิปรายให้ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ผลงานและกิจกรรมที่ส่งเข้าประกวด แข่งขัน การเฝ้าระวังดูแลรักษาคุณภาพน้ำในแม่น้ำสะแกกรัง การตรวจสอบคุณภาพน้ำอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง ความตั้งใจและความสนใจของนักเรียน ความร่วมมือของนักเรียนและครู นักเรียนเกิดทักษะในการดูแลคุณภาพน้ำ นักเรียนนำความรู้ไปขยายผลสู่ชุมชนได้ ความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีต่อชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรัง การให้การสนับสนุนต่อชุมชนในทุกๆ ด้าน เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ และความสำเร็จของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำ ในระดับน้อย ได้แก่ แสดงความต้องการในการแก้ไขปัญหาและเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาน้ำ อภิปราย พูดประเด็นปัญหา เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาเข้าร่วมกัน การเข้าร่วมกิจกรรมการสำรวจสภาพแม่น้ำและความสนใจต่อการสำรวจแม่น้ำ และหลังการให้รูปแบบฯ พบว่า ชุมชนมีพฤติกรรม ในการมีส่วนร่วมในระดับมากทุกรายการ

3.1.2 พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในแต่ละกิจกรรม พบว่า โดยภาพรวมชุมชนมีพฤติกรรมในการมีส่วนร่วมในระดับมากเกือบทุกรายการ โดยเรียงตามลำดับ ได้แก่ นำไปดูของจริง ทุกคนรักษาสีสิ่งแวดล้อม ไม่ทิ้งกลุ่มเครือข่าย สรรสร้างเยาวชน ร่วมคิดร่วมทำ พร้อมใจเฝ้าระวัง ขยายความรู้ชุมชน และชุมชนมีพฤติกรรมในการมีส่วนร่วม ในระดับปานกลาง ได้แก่ ชวนคนสนับสนุน

เมื่อจำแนกตามรายละเอียดของแต่ละกิจกรรม พบว่า กิจกรรมที่ 1-7 มีการปฏิบัติ ในระดับมากทุกรายการ โดยมีรายการที่ปฏิบัติสูงสุดในแต่ละกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมร่วมคิดร่วมทำ คือ การเล่าประสบการณ์และการแลกเปลี่ยนรู้กัน กิจกรรมนำไปดูของจริง คือ การเข้าร่วมกิจกรรมการสำรวจสภาพแม่น้ำ ความสนใจต่อการสำรวจแม่น้ำ และการทำกิจกรรมกลุ่ม กิจกรรมไม่ทิ้งกลุ่มเครือข่าย คือ การเข้าประชุมคณะกรรมการกลุ่มเครือข่าย กิจกรรมขยายความรู้ชุมชน คือ การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร กิจกรรมทุกคนรักษาสีสิ่งแวดล้อม คือ การเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์รักษาสีสิ่งแวดล้อม และผลงานและกิจกรรมที่ส่งเข้าประกวด แข่งขัน กิจกรรมพร้อมใจเฝ้าระวัง คือการเฝ้าระวังดูแลรักษาคุณภาพน้ำในแม่น้ำสะแกกรัง กิจกรรมสรรสร้างเยาวชน คือ ความตั้งใจและความสนใจของนักเรียน และความร่วมมือของนักเรียนและครู สำหรับกิจกรรมที่ 8 ชวนคนสนับสนุน มีการปฏิบัติในระดับมาก ในเรื่องความสำเร็จของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำ ในระดับปานกลาง คือ การให้การสนับสนุนต่อชุมชนในทุกๆ ด้าน และในระดับน้อย คือ ความร่วมมือของหน่วยงาน ภาครัฐและเอกชนที่มีต่อชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรัง

3.1.3 ความตระหนักในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

1) ชุมชนมีความตระหนักในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ก่อน การใช้รูปแบบฯ ชุมชนมีความตระหนักในระดับปานกลางทุกรายการ เรียงตามลำดับ ได้แก่ การมีศูนย์ความรู้เกี่ยวกับน้ำเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชุมชน ศูนย์ความรู้เป็นสิ่งจำเป็นในสถานการณ์ปัจจุบันที่อยู่ในโลกยุคข้อมูลข่าวสาร การทำงานรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อม ร่วมกันจะทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะและนำไปสู่ความสำเร็จของชุมชน ความรับผิดชอบในการดูแลรักษาน้ำร่วมกันทำให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน เยาวชนทุกคนควรจะต้องปฏิบัติตนเป็นผู้นำและผู้ตาม ที่ดีด้านสิ่งแวดล้อม ฐานความรู้ของคนในชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นต่อการแก้ปัญหาในระดับชุมชน และการจัดตั้งทีมงานเพื่อร่วมกันรับผิดชอบในการเฝ้าระวังน้ำมีความสำคัญต่อชุมชน สิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวเราเป็นสิ่งจำเป็นและมีผลกระทบต่อทั้งตัวเราเอง ชุมชน และสังคม และการสำรวจสภาพน้ำ เป็นสิ่งจำเป็น ต้องทำในเบื้องต้นเพื่อให้ทราบถึงสภาพหรือปัญหาที่แท้จริงของน้ำ การที่เราร่วมกันสร้างให้เกิดองค์ความรู้ จะเป็นการสร้างปัญญาที่สามารถช่วยแก้ปัญหาเรื่องน้ำได้ การช่วยเหลือ ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนมีความสำคัญต่อการแก้ปัญหาทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบ มีความต้องการ ที่จะมีการเปลี่ยนแปลงเรื่องการพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชน การจัดทำ วิสัยทัศน์จากการวิเคราะห์ SWOT ร่วมกัน เป็นสิ่งที่มีคุณค่า และเป็นประโยชน์ เมื่อเราได้เห็น สภาพของพื้นที่ลุ่มน้ำมีปัญหาจริง ก็จะต้องรีบดำเนินการแก้ปัญหา เราควรร่วมกันวิเคราะห์สภาพ ปัญหาของน้ำโดยเปรียบเทียบ ความแตกต่างของคุณภาพน้ำร่วมกัน การรวมกลุ่มกันจะช่วยให้เกิดพลังในการแก้ไขปัญหาได้ และการทำงานเป็นทีมนอกจากจะช่วยทำให้การทำงานใด ๆ สำเร็จ ได้แล้วยังทำให้เป็นชื่อเสียง และเกียรติยศของชุมชนด้วย เยาวชนทุกคนควรจะต้องรับรู้และเข้าใจ ในบทบาทหน้าที่ของตน ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม เราควรร่วมกันกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา คุณภาพน้ำร่วมกัน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรให้ความร่วมมือและสนับสนุนชุมชนให้มีการ แก้ไขปัญหาแหล่งน้ำ ทุกคนควรมุ่งมั่นตั้งใจในการร่วมคิดร่วมทำและแก้ปัญหาร่วมกัน ท่านยอมรับ และร่วมระดมความคิด จัดทำวิสัยทัศน์ จัดทำยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ร่วมกันกับกลุ่ม เราควร ยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากการสำรวจคุณภาพแม่น้ำร่วมกันโดยการล่องเรือดูคุณภาพของน้ำ (ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ) การรวมกลุ่ม สร้างเครือข่ายความร่วมมือเป็นสิ่งจำเป็นในการแก้ไขปัญหา น้ำร่วมกัน ศูนย์ความรู้เป็นสิ่งที่ช่วยขยายความรู้เรื่องน้ำให้แพร่หลายและเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ ชุมชนเกิดการเรียนรู้และนำไปแก้ปัญหาได้ การร่วมกันรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนเป็น หน้าที่ที่ทุกคนควรให้ความสำคัญและร่วมมือช่วยกันสร้างให้เกิดขึ้น การตกแต่งบ้านเรือน ที่อยู่ อาศัยให้ถูกสุขลักษณะเป็นสิ่งที่ดี และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสุขภาพของตัวเราเอง ชุมชน และ

สังคม คนในชุมชนทุกคนต้องร่วมมือกันในการแก้ปัญหาน้ำร่วมกัน การยอมรับผลงานของกันและกันจะทำให้ชุมชนเกิดความรักและสามัคคีกัน การร่วมกันแก้ปัญหาเป็นสิ่งที่ควรทำและควรจะทำร่วมกันหาแนวทางในการแก้ปัญหาทุกวัน เป็นประจำ สิ่งแวดล้อมที่ดีก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งต่อตัวเราเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม และการช่วยเหลือของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพทรัพยากรน้ำ การรวมกลุ่มจะช่วยเป็นพลังต่อการแก้ไขปัญหาน้ำร่วมกัน ทุกคนควรร่วมกันคิดวิเคราะห์ เพื่อหาจุดอ่อน จุดแข็งร่วมกัน และทุกคนควรมีส่วนร่วมสำรวจปัญหา การแก้ปัญหายังเป็นระบบ และหลังการใช้รูปแบบฯ พบว่า ชุมชนมีความตระหนักในการมีส่วนร่วมในระดับมากทุกรายการ

2) ความตระหนักในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในแต่ละกิจกรรม พบว่า ทุกกิจกรรมชุมชนมีความตระหนักในการมีส่วนร่วม ในระดับมากที่สุด โดยเรียงตามลำดับ ได้แก่ นำไปดูของจริง สรรสร้างเยาวชน ชวนคนสนับสนุน ขยายความรู้ชุมชน ทุกคนรักสิ่งแวดล้อม พร้อมใจเฝ้าระวัง ไม่ทิ้งกลุ่มเครือข่าย และร่วมคิดร่วมทำ

เมื่อจำแนกตามรายละเอียดของแต่ละกิจกรรม พบว่า กิจกรรมที่ 1-8 มีการปฏิบัติในระดับมากทุกรายการ โดยมีรายการที่ปฏิบัติสูงสุดในแต่ละกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมร่วมคิดร่วมทำ คือ การจัดทำวิสัยทัศน์จากการวิเคราะห์ SWOT ร่วมกัน เป็นสิ่งที่มีคุณค่า และเป็นประโยชน์ กิจกรรมนำไปดูของจริง คือ การสำรวจสภาพน้ำเป็นสิ่งจำเป็นต้องทำในเบื้องต้นเพื่อให้ทราบถึงสภาพหรือปัญหาที่แท้จริงของน้ำ เราควรยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากการสำรวจคุณภาพแม่น้ำร่วมกันโดยการส่องเรือดูคุณภาพของน้ำ (ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ) และเมื่อเราได้เห็นสภาพของพื้นที่ลุ่มน้ำมีปัญหาจริงก็ต้องรีบดำเนินการแก้ปัญหา กิจกรรมไม่ทิ้งกลุ่มเครือข่าย คือ การรวมกลุ่มกันจะช่วยให้เกิดพลังในการแก้ปัญหาน้ำได้ กิจกรรมขยายความรู้ชุมชน คือ ฐานความรู้ของคนในชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นต่อการแก้ปัญหาในระดับชุมชน กิจกรรมทุกคนรักสิ่งแวดล้อม คือ การทำงานเป็นทีมนอกจากจะช่วยทำให้การทำงานใด ๆ สำเร็จได้แล้วยังทำให้เป็นชื่อเสียงและเกียรติยศของชุมชนด้วย กิจกรรมพร้อมใจเฝ้าระวัง คือ การจัดตั้งทีมงานเพื่อร่วมกันรับผิดชอบในการเฝ้าระวังน้ำมีความสำคัญต่อชุมชน การยอมรับผลงานของกันและกันจะทำให้ชุมชนเกิดความรักและสามัคคีกัน และความรับผิดชอบในการดูแลรักษาน้ำร่วมกันว่าเกิดประโยชน์ต่อชุมชน กิจกรรมสรรสร้างเยาวชน คือ เยาวชนทุกคนควรจะต้องรับรู้และเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนที่มีต่อสิ่งแวดล้อม และสิ่งแวดล้อมที่ดีก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งต่อตัวเราเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม และกิจกรรมชวนคนสนับสนุน คือ การช่วยเหลือของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนมี

ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพทรัพยากรน้ำ และการช่วยเหลือของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนมีความสำคัญต่อการแก้ปัญหาทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบ

3.2 ผลการประเมินผลการใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี

การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี โดยใช้การประชุมระดมสมอง กับชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน พระสงฆ์ ครู และนักเรียน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ตั้งอยู่ในชุมชน จำนวน 40 คน พบว่า

3.2.1 ด้านความเหมาะสม พบว่า ชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่า มีความเหมาะสม ทั้งในด้านหลักการแนวคิด คือ การพัฒนาคนในชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจและเกิดพฤติกรรมความตระหนัก ในการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาลุ่มน้ำสะแกกรัง ด้านกระบวนการมุ่งเน้นการเรียนรู้ร่วมกัน มีกิจกรรมเพื่อการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำแก้ปัญหา รับผลประโยชน์ และร่วมตัดสินใจในการแก้ไข ปัญหาลุ่มน้ำ นอกจากนั้นปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ คือ การจัดทำกลยุทธ์ที่เน้นการกระทำร่วมกัน ส่วนกลไกการเรียนรู้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของกลุ่มเครือข่ายคนในชุมชนจึงจะประสบผลสำเร็จต่อการพัฒนาลุ่มน้ำดังกล่าวข้างต้น

3.2.2 ด้านความคุ้มค่าของรูปแบบฯ พบว่า ชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่า มีความคุ้มค่า เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่ดี สามารถนำไปใช้ได้ในพื้นที่อื่น และชุมชนของตนได้อย่างเหมาะสม กลมกลืนกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนทั้งในทุกๆ ด้าน

3.2.3 ด้านแนวทางในการสร้างความยั่งยืน พบว่า ชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่า ความต่อเนื่อง และความยั่งยืนเป็นประเด็นหลักที่สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรน้ำ ควรมีการดำเนินการจัดการประชุมหน่วยงานต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน และเชื่อมโยงกิจกรรม เข้าสู่โรงเรียนที่ปลูกฝังให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้และตระหนักในปัญหาดังกล่าว ตลอดจนการมีผู้นำ ภาครัฐ ตั้งแต่ระดับจังหวัด (ผู้ว่าราชการจังหวัด) ผู้นำท้องถิ่น (นายกเทศบาลเมืองอุทัยธานี) และผู้นำ ภาคเอกชนมาแก้ปัญหาร่วมกัน โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และที่สำคัญต้องมีนักบริหารจัดการที่ดี มีนโยบายที่ชัดเจน และรู้แหล่งสรรพกำลังที่จะสามารถขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ในการพัฒนา ลุ่มน้ำสะแกกรังได้

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาบริบทพื้นที่ หลักการ กระบวนการ ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลการบริหารจัดการลุ่มน้ำท่าจีนเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ พบว่า ด้านปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีจุดเริ่มต้นจากการรวมตัวของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาโดยตรง มาร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยการมองเห็นปัญหาร่วมกันแล้วสร้างความตระหนักร่วมกัน นำไปสู่การร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมกันติดตามประเมินผลเพื่อแก้ปัญหา รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการบริหารจัดการลุ่มน้ำท่าจีน มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพคน เน้นการมีส่วนร่วม ให้ทุกคนมีความตระหนักในการเปลี่ยนชุมชนให้เสมือนบ้าน สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับคนทุกวัย โดยการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเยาวชนในระยะยาวอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่า ชุมชนลุ่มแม่น้ำท่าจีนซึ่งเป็นปฏิบัติการที่ดีหรือต้นแบบของการวิจัยและพัฒนารูปแบบในครั้งนี้ ได้นำแนวคิดแบบ Bottom Up หรือ Community Based Management นำมาใช้ ในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งด้วยหลักการที่ว่าปัญหาที่ต้องการการแก้ไขหรือปรับปรุงพัฒนา ของชุมชนหนึ่ง ๆ นั้น จะต้องให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงสภาพปัญหาของตนเอง และเห็นถึงความสำคัญที่ตนเองจะต้องร่วมมือกันโดยใช้พลังของกลุ่มด้วยการมีส่วนร่วมและริเริ่มในการแก้ปัญหานั้น ๆ ด้วยตนเอง อันจะก่อให้เกิดความสามารถในการพึ่งตนเองได้ในที่สุด

2. ผลการศึกษาบริบทของพื้นที่เป้าหมายในการนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้และการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ พบว่า การวิเคราะห์บริบทพื้นที่ชุมชน ลุ่มน้ำสะแกกรังและการวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และการบริหารจัดการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานที่เน้นการให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในการคิดตัดสินใจและลงมือปฏิบัติ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ สร้างความรอบรู้ในตัวบุคคล พัฒนาจิตสำนึก ร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ เรียนรู้ด้วยการทำงานเป็นทีมและคิดอย่างเป็นระบบ ทำให้ได้รูปแบบการบริหารจัดการลุ่มน้ำสะแกกรังที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งมีหลักการที่เน้นการพัฒนา บุคลากรหลักของชุมชนให้มีความรู้ ตระหนักในปัญหาและมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และพัฒนาาร่วมกัน มีกระบวนการดำเนินงาน 5 ขั้นตอน คือ 1) การร่วมระดมความคิด 2) การร่วมวางแผน 3) การร่วมดำเนินงาน 4) การร่วมติดตามประเมินผล 5) การร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งกิจกรรมต่างๆ เป็นกลไก ในการเรียนรู้ ได้แก่ การสร้างทีมงานที่เป็นบุคลากรหลักของชุมชน การสร้างความตระหนักให้ชุมชน การให้ความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การปลูกฝังให้นักเรียนมีส่วนร่วม การถ่ายทอดให้ผู้ปกครองและชุมชนและการสนับสนุนจากองค์กร / หน่วยงาน ผลการ

ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาด้วยการพิจารณา ความเหมาะสม ความชัดเจน ความครอบคลุม ความเป็นประโยชน์/การนำไปใช้ โดยนักวิชาการด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วมและผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ จำนวน 5 คน พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นและคู่มือการนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้มีความเหมาะสมในระดับมากถึงมากที่สุด เมื่อนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้กับชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรังที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนจากชุมชนต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นช่วยพัฒนาให้ชุมชน มีพัฒนาการของพฤติกรรมและความตระหนักในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ แสดงให้เห็นได้ว่าการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี เป็นการศึกษาถึงหลักการ กระบวนการและปัจจัย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำบริเวณลุ่มน้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี โดยมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จากสภาพปัญหาของแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี ที่เป็นแม่น้ำสายหลักและเป็นวิถีของชุมชน มีขยะมูลฝอย มีผักตบชวาลอยอยู่ ใน แม่น้ำ มีมลพิษสิ่งแวดล้อมจาก โรงงานโหลลงสู่แม่น้ำ ทำให้เกิดผลเสียต่อน้ำและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน แม้ว่าจังหวัดได้มียุทธศาสตร์ในการพัฒนาจังหวัดมุ่งแก้ไขปัญหาและพัฒนาเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีการพัฒนาคนในชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ และลักษณะของการพัฒนาที่ผ่านมา เป็นแบบสั่งการลงไปให้ชุมชนดำเนินการพัฒนา ซึ่งสวนกระแสกับการพัฒนาในปัจจุบันที่ควรจะเป็นการร่วมคิดร่วมทำ ดังนั้น ควรนำแนวคิดแบบ Bottom Up หรือที่เรียกว่า Community Based Management นำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ให้เข้มแข็ง จุดเด่นของแนวคิดนี้ก็คือ การมุ่งตรงสู่รากฐานของชุมชน (Joseph DeGabriele, 2002, pp. 16-17) ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนที่จะพัฒนาท้องถิ่นให้ประสบผลสำเร็จ อีกทั้งการดำเนินงานขาดความเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมของชุมชนและขาดการนำกลไกทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ และภาพรวมการดำเนินงานยังมีลักษณะเป็นของรัฐดำเนินการโดยรัฐ ประชาชนเป็นเพียงผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่รัฐจัดขึ้น หน่วยงานรัฐเป็นฝ่ายริเริ่ม คิด ตัดสินใจให้มีกิจกรรมต่างๆ การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ถือว่าเป็นการสั่งการ สู่ประชาชน (Top-Down Approach) (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2547, หน้า 139-140) ซึ่งกระบวนการดังกล่าวในทางการพัฒนาสังคมแบบองค์รวมที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม ในระดับต่ำเป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมเทียมและมีใช้โครงการที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

จากการศึกษาภาพรวมของการพัฒนากลุ่มน้ำสะแกกรังตามยุทธศาสตร์ของจังหวัด พบว่ามีการดำเนินการหลากหลายแนวทาง และกิจกรรมหนึ่งดูเหมือนจะเป็นกิจกรรมที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม คือ การตั้งกลุ่มสมาชิกคลองสอยน้ำใสแต่รูปแบบการรวมกลุ่มของชุมชนไม่ได้มีการรวมกลุ่มกัน ตามความสมัครใจ จึงทำให้การดำเนินกิจกรรมไม่บรรลุเป้าหมาย เป็นการนำพากิจกรรมโดยส่วนราชการ ซึ่งต่างจากการบริหารจัดการกลุ่มน้ำท่าจีนที่มีปัจจัยที่สำคัญของความสำเร็จเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วม ของชุมชน ในการบริหารจัดการกลุ่มน้ำท่าจีน พบว่า คนที่เข้ามารวมกลุ่มต้องมาด้วยใจ มีเวลาและเสียสละ และมีผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดมาลงนามร่วมแก้ปัญหาหน้า มีการรวมกลุ่มเป็นชมรม มีการทำงาน ร่วมกันหลากหลายกลุ่มคน จากความดังกล่าวดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้นั้นต้องให้ชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของแต่จากการศึกษาเชิงคุณภาพกลุ่มตัวอย่างโดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนว่า “ชุมชนไม่ใช่ของประธานคนเดียว ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน ต้องช่วยกันดูแล ...” “ประธานคนเดียวทำอะไรไม่ได้ ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน ไม่ใช่เป็นของคนใดคนหนึ่ง ชาวบ้านและสมาชิกทุกคนต้องช่วยกันดูแล และแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น ทุกคนต้องร่วมกันรักษาคุณภาพของน้ำและดูแลสิ่งแวดล้อมร่วมกัน...” และมีคำกล่าวของสมาชิกที่ว่า “ทุกคนต้องช่วยกันดูแล ทุกคนเป็นเจ้าของ...” สอดคล้องกับสนทยา พลศรี (2545, หน้า 55-56) กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็งว่า สมาชิกมีจิตสำนึกชุมชน สำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน ร่วมรับผิดชอบ ปัญหาต่างๆ ยอมรับศักยภาพของกันและกัน และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชน มีความจงรักภักดีต่อชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน ห่วงแทนชุมชน และมีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน และในการบริหารทรัพยากรบุคคล อีกทั้ง ผู้นำ (ชัชวาลิต สรวารี, 2547) คือ ผู้ที่จะต้องพยายามทำให้ ทุกคนในองค์กรเข้าใจและมุ่งมั่นต่ออุดมการณ์องค์กร รวมถึงเป้าหมายทางธุรกิจขององค์กร เป็นสำคัญ ทั้งนี้ผู้นำจะต้องทำให้ผู้ตามทุกคนมีความรู้สึกรับผิดชอบ แสดงความเป็นเจ้าของ และร่วมหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นกับงานที่ตนควบคุมดูแลอยู่ การสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ เพื่อก่อให้เกิดความรับผิดชอบและการดูแลเอาใจใส่ ทุกคนที่เป็นสมาชิก ผลประโยชน์ตกเป็นของสมาชิก การบริหารของสมาชิก มีหน่วยงานภาครัฐเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุน ฉะนั้นการปลูกฝังให้สมาชิกรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ ความรับผิดชอบ ในการดูแลเอาใจใส่ผลิตภัณฑ์และงานของกลุ่มจะเกิดขึ้นเมื่อสมาชิกที่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ จะเน้นทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายโดยไม่สนใจว่ามีใครดูอยู่ จะทำทุกอย่างเพื่อตอบสนองต่อลูกค้าและทำงานเพื่อเกิดประโยชน์สูงสุดแก่กลุ่ม

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่มีผลต่อแรงยึดเหนี่ยวของกลุ่ม (สุพานี สุฤษฏ์วานิช, 2549, หน้า 281-282) ได้แก่ ความเหมือนกันของสมาชิก ขนาดของกลุ่ม และโอกาสที่จะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ถ้ากลุ่มมีกิจกรรมบ่อยและ/หรือสมาชิกอยู่ใกล้ชิดกัน โอกาสที่จะมีปฏิสัมพันธ์กันจะสูง กลุ่มก็จะมีแรงยึดเหนี่ยวสูง อีกทั้ง กลุ่มที่มีผลประสบความสำเร็จนั้น สมาชิกจะภาคภูมิใจ รู้สึกมีพลังรักใคร่รวมตัวกันดี พบว่า ถ้ากลุ่มมีแรงยึดเหนี่ยวสูงสมาชิกจะมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม ร่วมมือร่วมใจกันทำงาน สมาชิกจะคงอยู่กับกลุ่มไม่แยกตัวออกไปจากกลุ่ม กลุ่มจะมีอำนาจเหนือสมาชิก คือ สมาชิกจะรับฟังกลุ่ม และทำตามความต้องการของกลุ่ม และจงรักภักดีต่อกลุ่ม สมาชิก จะมีความพึงพอใจ มีขวัญและกำลังใจที่ดี และถ้าบรรทัดฐานของกลุ่มสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์การ กลุ่มจะมีผลผลิตสูง และอาจเกิดสภาวะการคิดตามกลุ่มและ/หรือคิดต่างจากกลุ่มเกิดขึ้นได้

3. ผลการใช้และประเมินรูปแบบที่พัฒนาขึ้น พบว่า ก่อนการใช้รูปแบบฯ ชุมชนมีพฤติกรรม และความตระหนักในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับปานกลาง หลังการใช้รูปแบบฯ ชุมชนมีพฤติกรรมและความตระหนักในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับมาก

จากผลการใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี เกี่ยวกับพฤติกรรมในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำก่อนการใช้รูปแบบ พบว่า ชุมชนมีพฤติกรรมในการมีส่วนร่วม ในระดับปานกลาง และในระดับน้อย ได้แก่ แสดงความต้องการในการแก้ไขปัญหาและเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาน้ำ อภิปราย พูดประเด็นปัญหา เสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาน้ำร่วมกัน การเข้าร่วมกิจกรรมการสำรวจสภาพแม่น้ำ และความสนใจต่อการสำรวจแม่น้ำ แต่หลังการใช้ รูปแบบฯ พบว่า ชุมชนมีพฤติกรรมในการมีส่วนร่วมในระดับมากทุกรายการ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นแล้วทำให้กล้าแสดงออกโดยผ่านกิจกรรม สอดคล้องกับ Cohen and Uphoff, 1980, pp. 213 – 218) ที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการมีส่วนร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วม ในการประเมินผล และลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา (Cohen and Uphoff, 1977, p. 6) โดยทั่วไปนั้นประชาชนอาจเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่า จะทำอะไร เข้าร่วมในการนำโครงการไปปฏิบัติโดยเสียสละทรัพยากรต่างๆ เช่น แรงงาน วัสดุ เงิน หรือร่วมมือในองค์การหรือกิจกรรมเฉพาะด้าน เข้าร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนา และร่วมใน การประเมินผลโครงการ

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนในแต่ละกิจกรรม โดยภาพรวมชุมชนมีพฤติกรรมการในการมีส่วนร่วมในระดับมากเกือบทุกรายการ แต่กิจกรรมชวนคนสนับสนุน ชุมชนมีพฤติกรรมการในการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง โดยเฉพาะประเด็นความร่วมมือ ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีต่อชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรังอยู่ในระดับน้อย ซึ่งจากยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดอุทัยธานีได้มุ่งเน้นการเร่งฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีแนวทางการพัฒนา คือ เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้มีความอุดมสมบูรณ์ อีกทั้งนโยบาย ขององค์กรท้องถิ่นต้องการที่จะแก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสียให้กลับสู่สภาพปกติในช่วงฤดูแล้ง แต่พบว่ายังดำเนินการไม่บรรลุผลเท่าที่ควร และที่เป็นประเด็นสำคัญ คือ ผู้นำในชุมชนพยายามหาทางแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง แต่ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล ก็พยายามแก้ไขปัญหา แต่ยังไม่สามารถที่จะรักษาความสมดุลของแม่น้ำสะแกกรังไว้ได้ (สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 4 นครสวรรค์, 2551, หน้า 3 -11)

จากความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ภาครัฐพยายามหาวิธีการแก้ปัญหาตลอดเวลา สิ่งหนึ่ง ชาดหายไปคือความเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารจากภาครัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมเป็นกระบวนการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน คือ การที่สมาชิกทุกคนในชุมชนมีความสามารถ มีโอกาสสื่อความหมาย และเข้าใจข้อมูล เหตุผลได้ดี ก็จะทำให้ชุมชนนั้น ๆ สามารถแยกแยะความต้องการและพัฒนา ความสนใจร่วมกัน อันจะนำไปสู่การร่วมดำเนินการหรือกิจกรรม ใดๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมจึงเป็นการพัฒนาวิธีการสื่อสารระหว่างฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องหรือการถูกกระตุ้นจากภายนอก การพัฒนาที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม จะเกิดขึ้นได้ เมื่อมีการเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้เข้าร่วมในกระบวนการคิดและตัดสินใจอนาคต การประชาสัมพันธ์โดยสื่อต่างๆ ให้ประชาชนเกิดความเข้าใจในหลักการ การให้ความรู้และปลูกความสนใจที่จะมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในประชาชน ทั้งนี้เพราะประชาชนส่วนใหญ่ขาดความรู้เรื่องมลพิษจากน้ำเสีย สังคมไทยในอดีตเป็นสังคมเกษตรกรรม ดำเนินวิถีชีวิตไปตามธรรมชาติ ต่อมาจำนวนประชากรขยายตัว และสร้างมลพิษเพิ่มขึ้น แต่ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงขาดความรู้เรื่องมลพิษเช่นเดิม ควรจะได้เร่งแก้ปัญหานี้ โดยเฉพาะให้ความรู้กับเยาวชนให้เป็นระบบ โดยเร่งด่วน และควรมุ่งให้ประชาชนได้ทราบและร่วมในการดำเนินการ

จากผลการวิจัยความตระหนักในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในแต่ละกิจกรรม พบว่า ทุกกิจกรรมชุมชนมีความตระหนักในการมีส่วนร่วมในระดับมากที่สุดนำไปสู่ของจริง สร้างเยาวชน ชวนคนสนับสนุน ขยายความรู้ชุมชน ทุกคนรักสิ่งแวดล้อม พร้อมใจเฝ้าระวัง ไม่ทิ้งกลุ่มเครือข่ายและร่วมคิดร่วมทำ จะเห็นได้ว่า ชุมชนสนใจที่จะเรียนรู้ และศึกษาในสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองแล้วทำให้เกิดความตระหนักที่จะร่วมกันคิด ซึ่งให้ผลทำนองเดียวกับผลการวิจัยของ วิศัลย์ โฆษิตานนท์ (2550) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง "การพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า สภาพที่เป็นลักษณะของการมีสำนักสาธารณะของประชาชนมี 3 ลักษณะคือ 1. การไม่กระทำการที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่ส่วนร่วมขึ้นในชุมชน 2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนและ 3. การมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกัน รูปแบบการพัฒนาสำนักสาธารณะของประชาชนในชุมชนเมือง พบว่า ประกอบด้วย แนวทางและกลวิธี ซึ่งมีแนวทางที่สำคัญ 8 ประการ คือ 1. การสร้างข้อตกลงร่วมกัน 2. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ 3. การสร้างและการส่งเสริมผู้นำ 4. การรวมกลุ่มหรือจัดตั้งองค์กรของประชาชน 5. การรักษาผลประโยชน์ร่วมกัน 6. การบริหารจัดการในชุมชน 7. การจัดกิจกรรมในชุมชน 8. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรภายนอก

ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี พบว่ามีความเหมาะสมทั้งในด้านหลักการแนวคิด กระบวนการมุ่งเน้นการเรียนรู้ร่วมกัน มีกิจกรรมเพื่อการ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำร่วมแก้ปัญหา ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำ นอกจากนั้นปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ คือการจัดทำกลยุทธ์ที่เน้นการกระทำร่วมกัน ส่วนกลไกการเรียนรู้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของกลุ่มเครือข่ายคนในชุมชนจึงจะประสบผลสำเร็จ ซึ่งอาจแสดงให้เห็นได้ว่า การดำเนินการตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น เป็นกระบวนการของการเรียนรู้ ที่ช่วยสร้างความเข้มแข็ง ให้กลุ่มหรือบุคคลในพัฒนาอย่างยั่งยืน ปรธานกลุ่มและสมาชิกทุกคนได้รับฟัง พบเห็น สังเกต แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ ได้แก่ การรับรู้ การเรียนรู้เป็นกระบวนการ ที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง ผู้เรียนแต่ละคนจะมีประสบการณ์ และพื้นฐานความรู้ที่แตกต่างกัน การเรียนรู้จะเกิดจากการที่ผู้เรียนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบใหม่กับความรู้เดิมแล้วนำมาสร้างเป็นความหมายใหม่ สอดคล้องกับโกวิท ประวาลพุกษ์ (2548, หน้า 60) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ที่ดีมีพลังสูงจึงเป็นการเรียนรู้ที่เริ่มต้นจากตัวผู้เรียนเอง และ Bruner (1963, p.154) เชื่อว่า มนุษย์เลือกที่จะรับรู้สิ่งที่ตนเองสนใจและการเรียนรู้เกิดจากกระบวนการค้นพบด้วยตนเอง คนทุกคนมีพัฒนาการทางความรู้ความเข้าใจ หรือ การรู้คิดโดยผ่าน

กระบวนการที่เรียกว่า การกระทำ จิตนาการและสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต และการเรียนรู้ ที่ได้ผลดีที่สุดคือการค้นพบวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง และกระบวนการของการเรียนรู้ดังกล่าวจะนำไปสู่ความคิดในเชิงริเริ่มสร้างสรรค์หรือความคิดใหม่ที่มีความสร้างสรรค์และยั่งยืนได้นั้นจะต้องมีการดำเนินการภายใต้การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของไทย ซึ่งยึดหลักของการพึ่งตนเอง และการดำเนินชีวิตบนทางสายกลาง ดังที่ สุเมธ ตันติเวชกุล (2541, หน้า 6) ได้กล่าวถึงการปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริไว้ 5 ประการ ซึ่งการปฏิบัติตนดังกล่าว จะอยู่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจโดยยึดหลักความประหยัดและด้านสังคมโดยใช้คุณธรรมมาเป็นกรอบให้ดำเนินชีวิต โดยยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ้งเฟ้อในการดำรงชีพ อย่างจริงจัง ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริต แม้อยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในการการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากลำบากครั้งนี้โดยต้องชวนช่วยไฝหาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ และปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลาย ลงในครั้งนี้ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมิใช่น้อยที่ดำเนินการโดยปราศจากละอายแผ่นดิน และการปฏิบัติตนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความสอดคล้องกับหลักปฏิบัติ 4 ประการของคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ (ปรียานุช พิบูลสรวุฑ, 2549, หน้า 230-234) สมดุลทางด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การดำรงชีวิตให้รายได้สมดุลกับรายจ่าย รวมทั้งต้องมีการออมและการประกัน สมดุลทางด้านสังคม หมายถึง การนำหลักคุณธรรมมาเป็นกรอบในการดำรงชีวิต ได้แก่ มีความเพียร ใช้สติปัญญาและความรอบคอบ การไม่เห็นแก่ตัว ความรู้รักสามัคคี ไม่เอารัดเอาเปรียบ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบ่งปันทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกาย กำลังใจ และกำลังความรู้ สมดุลด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน รักษาสมดุลสิ่งแวดล้อม เห็นความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันกับระบบนิเวศวิทยาอย่างสมดุล และสมดุลด้านวัฒนธรรม หมายถึง การเห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในความเป็นไทย วัฒนธรรมอันดีงามของชาติ คิดถึงบุญคุณของแผ่นดิน ตลอดจนรู้จักแยกแยะและเลือกรับวัฒนธรรมจากภายนอกมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม

อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำและประชาชนตระหนักถึงความจำเป็นในการมีส่วนร่วมพัฒนาเมืองชุมชน โดยการ กระตุ้นความสนใจของประชาชน ในการมีส่วนร่วมและเข้ามามีบริหารจัดการเอง (Privatization) ซึ่งต้องมีการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ให้

ตื่นตัวกับกระแสการมีส่วนร่วมและการสร้างชุมชนเข้มแข็ง สนับสนุนสร้างและขยายเครือข่ายชุมชนท้องถิ่น ดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันระหว่างส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน ชุมชน ตำบล หมู่บ้าน มีการจัดเวทีประชาคมทุกเดือนเพื่อจุดประกายพลังชุมชนสอดคล้องกับ WHO (องค์การอนามัยโลก) ที่กล่าวถึงปัจจัยที่เสริมสร้างการมีส่วนร่วม ของประชาชนในงานพัฒนา ประกอบด้วยปัจจัยด้านกลไกของรัฐ โดยรัฐจะต้องการกำหนดนโยบาย จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมในท้องถิ่น สนับสนุนกิจกรรมที่มีความสอดคล้อง กับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง การสร้างช่องทางในการเข้ามา มีส่วนร่วมของประชาชน โดยระบบต่างๆ ของราชการจะต้องเอื้ออำนวยและเพิ่มโอกาส ให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วม และมีการติดตามประเมินผล และการให้การสนับสนุนในภายหลัง ปัจจัยด้านประชาชน โดยประชาชนในชุมชนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และมีประสบการณ์ ในการทำงาน พัฒนา เป็นฝ่ายตัดสินใจ ริเริ่มกิจกรรม และรับผลประโยชน์ เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม หรือเป็น ผู้นำท้องถิ่น มีการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานอื่น ได้รับการฝึกอบรม การศึกษา ทุนและรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ปัญหาที่ต้องการการแก้ไขหรือปรับปรุงพัฒนาของชุมชนหนึ่งๆ นั้น จะต้องให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงสภาพปัญหาของตนและเห็นถึงความสำคัญที่ตนเองจะต้องร่วมมือกันโดยใช้พลังของกลุ่มด้วยการมีส่วนร่วมและริเริ่มในการแก้ปัญหานั้นๆ ด้วยตนเอง อันจะก่อให้เกิดความสามารถ ในการพึ่งตนเองได้ในที่สุด การบริหารจัดการควรจะดำเนินการที่ระดับของกลุ่มน้ำเอง โดยให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบของผู้มีส่วนร่วมใช้น้ำเอง
2. ชุมชนสนใจและมีความต้องการกิจกรรมพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยที่กิจกรรมนั้น จะต้องไม่ทำลายวิถีชีวิตของชุมชน มีความสนใจที่จะสร้างแผนพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อพัฒนา ชุมชนของตนอย่างจริงจัง
3. ชุมชนมีพลังความคิดอยู่ในตัว แต่ไม่มีโอกาสนำออกมาใช้ ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐควรหาวิธีกระตุ้นให้ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นต่อเรื่องต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ความคิดที่เกิดจากชุมชนร่วมกันคิดวิเคราะห์ปัญหาและหาทางแก้ไขปัญหของชุมชนจะทำให้ได้วิธีการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

4. การจัดกิจกรรมใดๆ ที่ทำร่วมกับชุมชน ควรให้ความสำคัญกับความพร้อมของชุมชน ทั้งในแง่จุดเริ่มต้นจากการสร้างความตระหนัก และการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับเวลาที่ชุมชน มีความสะดวกไม่รบกวนเวลาในการทำมาหากินหรือวิถีแห่งการหาเลี้ยงชีพของชุมชน

5. ผู้นำชุมชนควรกระตุ้นให้กลุ่มใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อให้สมาชิกกลุ่มทุกคนร่วมกันคิด ตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น โดยรัฐไม่ควรออกแบบนโยบาย ในแบบที่มีคำตอบสำเร็จรูปไปให้ชุมชน แต่ควรให้ชุมชนคิดและพัฒนาตามความต้องการ ของสมาชิก ในชุมชนเอง เพื่อให้ชุมชนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และจะทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืน

6. หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมเป็นสื่อกลาง ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้เรื่องน้ำอย่างต่อเนื่อง และการใช้สื่อชุมชนท้องถิ่นเป็น แหล่งเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและแจ้งข่าวสารให้ชุมชนได้ทราบ เกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และการ ร่วมกันพัฒนาของชุมชน อย่างสม่ำเสมอ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และ เครื่องมือทางสังคม ควรจะช่วยสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มของความ ต้องการ และผลผลิตของน้ำ

7. การใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งอาจเริ่ม กิจกรรมใดก่อนก็ได้เพื่อการจัดสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของชุมชน บุคคลที่เกี่ยวข้องในการ ร่วมกันบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการนำรูปแบบนี้ไปใช้ในชุมชนและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยมุ่งสร้างจิตสำนึกที่ยั่งยืนของบุคคลและหน่วยงาน

2. ควรศึกษาและพัฒนาฐานข้อมูลและช่องทางการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของ ชุมชน ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี แบบ ครอบวงจร

3. ควรมีการศึกษาและสร้างความเข้าใจในงานและกิจกรรมของเครือข่ายในระดับ จังหวัดเพื่อช่วยในการประสานสัมพันธ์ด้านข้อมูลข่าวสารเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนใน การบริหาร จัดการทรัพยากรน้ำ

4. ควรมีการพัฒนารูปแบบการปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ เพื่อส่งเสริม การมีส่วนร่วมของเยาวชนในบริบทสังคมไทย

5. ควรการพัฒนารูปแบบการปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของชุมชนในบริบทสังคมไทย

6. ควรมีการพัฒนารูปแบบการประเมินการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำของชุมชนเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน

